

САҢА ОЛОХ

Тохсунньу
28 КҮНЭ
СУБУОТА

№№ 12-13
(9389-9390)

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 13 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Чурагчы үчүкүн тахыа

Сонуннар

Сонуннар

Сонуннар

УБҮЛҮӨЙДЭРИ КӨРСӨ

Бу ый 25 күнүгэр Болтоного нэһиликтэн төрүттээх В.М. Кладкин, Н.Д. Субуруускай, М.Догордуов, А.Савин (2006 с.), С.А. Новгородов (2007 с.) убүлүөйдэрин көрсө дьаһаллары былааннааһын муньаба буолла. Түмүү үлэтин улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы А.С. Иустинова нилээн ытта. Үөрэх управлениетын начальнига Е.С.Сидоров, культура управлениетын начальнига Д.Д. Попов, киин баһыһа кылаабынай бырааһын солбуйааччы Г.Н. Алексеев, ыччат отделын салайааччыта Е.А. Сивцев, киин библиотека сэбиэдиссэйэ В.А. Платонова, шэфтээх тэрилтэлэртэн Г.Г. Лебедев (Дьарыктаах буолуу Кинэ), С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын директора Т.В. Павлова, "Саҥа олох" хаһыаттан А.А. Захаров уонна олохтоох дьаһалта баһылыга Н.Н. Попов, нэһиликк актив кыттыыны ылылар.

Улууска 2006 сылга бэлиттэннэхтээх убүлүөйдэри чопчулаан, бэлиттэнэр дьон олохторун, үлэлэрин сырдатан уонна ытыллыахтаах дьаһалларга туох ирдэнэрин туһунан информацияны А.С. Иустинова онордо. Болтоного нэһиликтэр бэлэмнэни үлэлэр тустарынан Н.Н. Попов билиһиннэрдэ, олохтоохтор санааларын тиртэ.

Убүлүөйдээх даталары көрсө Болтоно нэһиликтэр блогоустройство, нэһиликтэн доруобуйатын туспарыга уо.д.а. хайыскаларга быйыл соруктар улахаппар. Ол курдук, Н.Д. Субуруускай уонна В.М. Кладкин аатынан музейдара кулун тутартан сылааһа баран, толору үлэлиир турукка кириэхтээхтэр, биһир дойдулаахпыт Н.Д. Субуруускай Республика салалтатыгар үрдүк эппиктиһтээх дуоһунаска үлэстээбитин сыаналырга нэһиликк, улуус олохтоохторун ортоугар улахан үлэ барыахтаах, нэһиликк тас кестүүтүгэр эмиз улахан соруктар тураллар. Муньах түмүгэр "Болтоно нэһиликтин күнүгэр" Чурапчы сэлэктэннэтигэр олунуу ый сатыгар тэрээһиннээхтик ыытарга сорук турда, таас оскуола тутуугар бэлэмнэни үлэлэрэ бараллара былаанга кириэ. Оскуола тутуута 2008 сылга улуус сайдыытын былааныгар кирибит. Бу дьаһаллар таһынан Н.Д. Субуруускай туһунан кинигэ бэчээттэнэрин улуус дьаһалтата ылына. Уонна оо, ыччат патриотической иитиитигэр быйыл убүлүөйдээх дьоммут ааттарын туһунан кинигэ хамсааһын тахсарын ситиһэргэ сорудах бэрилиннэ.

"СО" корр.

БЭРГЭН ЫТААЧЧЫЛАР

Ааспыт өрөбүллэргэ Дьоксуускай куоракка 4 №-дээх оро спортнай оскуолатыгар саха дьахталларыттан бастакы Советскай Союз спордун маастарын нуорматын толорбут Мария Семеновна Алексеева (Игнатьева) уонна кини кэргэнэ, саха национальнай көрүнгэр уонна оһуан ытыыга спорт маастара Владимир Иванович Алексеев бириһтэригэр республика курактэһинтэ ытылыһына. Манны 40-тан тахса охчут кыттыбыта ох саа көрүнгэ умнулла сылдыан баран, иккис тыһын ылан эрэрин туһулаата. Спортсменнар маастарыстыбалара үрдээбитэ, инвентарь тупсубута киһи хараар тутта бырабыллар. Ох саанан ытыы 70-80-с сылларга ытыллыбыт программатыттан балаһыанньата лаппа улартыһа, билигин дьарыктанар дьон интэриһэ үрдээтэ. Ытар манежтар, спортзаллар да

үчүгэйдэр сүрдээх. 60-70 м ыраах сиргэ ытан дьарыктанар усулурбуйа кыһыннары баар буолла.

Курактэһинтэ ох иккис көрүнгэр — классическай уонна блочнай дьон охторунан мистэстэ былдыһтылар. Ветераннар, эдэрдэр тус-тупса бөлөххө араһыстылар. Хаҥалас, Мэнэ-Хаҥалас, Таатта улуустарын оро спортнай оскуолатыгар, Дьоксуускай куорат Олимпийскай Эрэл училищетыгар дьарык күүскэ барара көһүннэ. Курактэһин түмүгүнэн дьахталларга Хаҥаластан кыттан биһиги кыыспыт, Россия спордун маастара Анна Стасова эрэллээхтик бастаата уонна 1980 сыллаахха олохтоммут рекорду тупсарда. Иккис мистэстэ Советскай Союз спордун маастара, Горнай улууттан сылдыар Надежда Спиридонова табыста. Үһүс мистэстэ эмиз Горнайтан сылдыар эдэр, кэскиллээх охчут Кристина Тимофеева буолла.

Эр дьонго Олимпийскай Эрэл училищетыттан спорт маастара Яков Татаринов чемпионнаата. Иккис Дьоксуускайтан спорт маастара Борис Олесов ылла, үһүсэ училищетыттан эмиз спорт маастара Александр Кривошалькин тигистэ.

Ветераннар ох саа иккис көрүнгүнэн тэһинэн курактэһиттэ. Манны Дьоксуускайтан спорт маастара Андрей Иксман бастаата. Иккис Горнайтан спорт маастара Альберт Кривошалькин буолла, үһүсэ Дьоксуускайтан спорт маастара Алексей Дарханов табыста. Блочнай оххо Дьоксуускайтан Григорий Егоров инники буолла, Андрей Иксман иккис мистэстэ тигистэ. Хамаанданан түмүк маньык буолла: Олимпийскай Эрэл училищета бастаата, иккис хаҥаластар, үһүсэ дьоксуускайдар табыстылар. Хамаанданан училищелар республика рекордун тупсардылар.

Кыайылыахтарга Алексеевтар дьиз кэргэттэрэ, кинилэр аймактара, табаарыстара олохтообут бириһтэрэ, медаллара уонна Махтал суруктар туттарылыһылар. 30-с сылларын эңкилэ суох курактэһэ сылдыар спорт маастардара Надежда Спиридонова, Альберт Кривошалькин, кэлинги кэмгэ ох саанан ытыы көрүнгү сырдатар журналист Иннокентий Птицын, ох саа көрүнгэр элбэх үрдүк ситиһилэрдээх саха дьахталларыттан бастакы спорт маастарыгар кандидат Мария Попова бриллианнаах өйдөбүннүк значоктар туттарылыһылар.

Бастакы күн курактэһин кэнниттэн кытааччыларга пресс-конференция ытылыһына. Манны физкультура уонна спорт государственнай комитетын председатели солбуйаачы Ю.П.Башиев, физкультура уонна спорт управлениетын начальнига А.Т.Проконьев уонна куорат спортнай оскуолаларын директордара кыттыыны ылылар. Республикага ох саа федерациятын президенинэн үлэстэбит, социальнай харалта министрин солбуйааччы Н.П.Сидоров отчуотта истилиннэ. Кэпсэти түмүгэр, кэлэр "Азия оҕолоро" оонньууларыгар ох саанан ытыы көрүнгэ киллэриллибитинэн элбэх дьарык, түбүк, өйөбүл, судьуйалар категорияларын үрдэтигэ үгүс үлэ наадатын бэлиттэтиллэр. 2006 сылга барыта 21 курактэһин ытыллылар сабадалаһа.

Муньах иккис чааһыгар ох саанан ытыыга республикага федерация сана састааба талылыһына. 19 киһи кандидат быһыытынан турбуттан 9 киһилээх федерация вице-президенинэн СР промышленноста министрэ А.А.Стручков аһаһа.

Мария ПОПОВА,
спорт ветерана.

ҮЙЭЛЭЭХ ӨЙДӨБҮННҮК

Бу күнүгэр "Сахаполиграфиздат" национальнай полиграфической-издательскай компания ГУП-ка биһир дойдулаахпыт, соторутаагыта олохтон барбыт Гаврил Гаврильевич ПОПОВ туһунан "ҮТҮӨ САҢААЛААҔА, СЫРДЫК ЫРА-ЛААҔА" дьиз дьуһуннаах кинигэ бэчээттэннэ табыста.

Кинигэни Гаврил Гаврильевич улахан кыһа, профплатолог-арач Айталина Гаврильевна Попова уонна биллэр РФ үтүөлээх учуутала, улууспут Бочуоттаах гражданина Д.П. Чебутов хомуйан онорбуттар.

Үгүспүт билэрин курдук, Г.Г. Попов кэлинги үлэтинэн "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук ГУ редактор-директора, Россия Журналистарын союһун, улуус баһылыгын Сүбэтин чилиһинэрэ, СР культураны туйгуна, СР "Гражданскай килбиз" эһагын хаһаайына, Чурапчытаагы народнай театр биһир сүрүн артыһа этэ.

"Бу орто дойдуга кэлэн баран изһин бары өттүнэн төлөөбүт, суолун-иһин силэс-муук тардынан дириһтик хаалларбыт киһи этэ..." — дьиз суруйар, кинигэни бүтүнүттүн тусмтуу баайан, күтүөтэ, редакциялаан таһаарбыт Россия Суруйааччыларын союһун чилиһэ, СР культураны үтүөлээх үлэһитэ, П.А. Ойуунускай аатынан Государственной бириэмийэ лауреата, Чурапчы уонна Булун улуустарын Бочуоттаах гражданиннара, "Чолбон" сурунаал отделын сэбиэдиссэйэ Семен Андреевич Попов — Сэмэн Тумат.

Кылгастык эрэри чабылхайдык олорон ааспыт Г.Г. Попов общественнай олох эйгэтигэр актыһынаадык кыттыытын туһунан тыыл, үлэ ветерана, РФ үөрэтирин туйгуна И.Д. Неустроев, улууспут урукку баһылыга И.И. Сивцев, СР Бэчээткэ, телевидениек уонна радионан бизниһи департаментын салайааччытын солбуйааччы Ф.П. Пестряков, СР Журналистарын союһун председатели И.В. Борисов, СР Президенин уонна Правительствотын Дьаһалтатын Кадровой политика, государственнай уонна муниципальнай сулууспа департаментын отделын салайааччыта А.Р. Саргыдаев, улуус дьаһалтатын баһылыгын солбуйааччы А.С. Иустинова, коллегалара С.Р. Данилов-Роман Данилов, А.М. Слепцов, Горнай улуутун хаһыатын редакциятын уонна типографиятын холбоһугун редактор-директора В.И. Алексеев, журналистар И.П. Пономарев, А.И. Пермяков, Н.В. Филиппов, РФ үөрэтирин туйгуна, "Азия оҕолоро" нуруоттар иккис ардыларынаагы фонда стипендиата Е.А. Смирников, СР тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ А.П. Ефимов у.д.а. ситилин кэпсидилэр.

Г.Г.Попов уруу-хаан, аймах-билэ дьонун, кэрэ өйдөбүллээх табаарыстарын-доботторун ахтыылара, кинигэ хойоонунан анабыллар, хаартыскалар элбэх мистэһин ылаллар. Ону тэнэ Гаврил Гаврильевич хаһыакка тахсыбыт сорох ыстатыйалара киллэриллибиттэр.

Кинигэ умнуллубат үтүө үлэһит, тэрийээччи, салайааччы, дьиз-кэргэни амаар аһалара, эһэлэрэ, истин доһор, табаарыс Гаврил Гаврильевич Попова-өлбөт-сүппэт үйэлээх өйдөбүннүк буола туруо.

Семен ДАНИЛОВ.

Численность поголовья КРС на 01.01.2006 года. (голов)

п/п	населен	КРС				в т.ч. коров			
		факт 2005г.	факт 2004г.	% к факту 2004г.	сравнение с 2004г.	факт 2005г.	факт 2004г.	% к факту 2004г.	сравнение с 2004г.
1	Алабар	1165	1420	82,04	-255	500	530	94,34	-30
2	Бахсы	847	894	94,74	-47	333	312	106,73	+21
3	Болтоно	1229	1505	81,66	-276	475	510	93,14	-35
4	Болутур	1650	1752	94,18	-102	619	650	95,23	-31
5	Армылаах	773	895	86,37	-122	312	306	101,96	+6
6	Кытаанах	1163	1225	94,94	-62	468	431	108,58	+37
7	Мутудай	1603	1684	95,19	-81	602	587	102,56	+15
8	Малдьахси	0	315	0,00	-315	0	69	0,00	-69
9	Одьулуун	1863	2145	86,85	-282	668	711	93,95	-43
10	Соловьев	1520	1679	90,53	-159	664	632	105,06	+32
11	Сылаа	2469	2326	106,15	+143	1034	808	127,97	+226
12	Толый	715	812	88,05	-97	295	306	96,41	-11
13	Хадаар	1256	1397	89,91	-141	443	455	97,36	-12
14	Хатыам	1109	1436	77,23	-327	487	548	88,87	-61
15	Хайахсыт	1301	1401	92,86	-100	476	471	101,06	+5
16	Хоптодо	2457	2400	102,38	+57	925	831	111,31	+94
17	Чакыр	1257	1500	83,80	-243	544	530	102,64	+14
18	Чурапча	2583	2886	89,50	-303	917	977	93,86	-60
19	Түөйэ	0	493	0,00	-493	0	184	0,00	-184
по улусу		24960	28165	88,62	-3205	9762	9848	99,13	-86

Численность поголовья лошадей на 01.01.2006 года. (голов)

п/п	населен	Лошади всего				в т.ч. кобыл			
		факт 2005г.	факт 2004г.	сравнение с 2004г.	% к факту 2004г.	факт 2005г.	факт 2004г.	% к факту 2004г.	сравнение с 2004г.
1	Алабар	582	666	-84	87,39	411	448	91,74	-37
2	Бахсы	261	303	-42	86,14	180	195	92,31	-15
3	Болтоно	546	603	-57	90,55	357	416	85,82	-59
4	Болутур	1355	1380	-25	98,19	785	817	96,08	-32
5	Армылаах	443	525	-82	84,38	335	415	80,72	-80
6	Кытаанах	454	440	+14	103,18	334	330	101,21	+4
7	Мутудай	713	726	-13	98,21	515	446	115,47	+69
8	Малдьахси	0	26	-26	0,00	0	19	0,00	-19
9	Одьулуун	686	775	-89	88,52	467	494	94,53	-27
10	Соловьев	688	679	+9	101,33	534	471	113,38	+63
11	Сылаа	1082	1009	+73	107,23	807	660	122,27	+147
12	Толый	396	457	-61	86,65	280	265	105,66	+15
13	Хадаар	324	442	-118	73,30	226	270	83,70	-44
14	Хатыам	688	829	-141	82,99	483	508	95,08	-25
15	Хайахсыт	454	520	-66	87,31	332	397	83,63	-65
16	Хоптодо	639	534	+105	119,66	464	332	139,76	+132
17	Чакыр	394	478	-84	82,43	272	322	84,47	-50
18	Чурапча	692	343	349	201,75	572	220	260,00	+352
19	Түөйэ	0	307	-307	0,00	0	200	0,00	-200
по улусу		10397	11042	-645	94,16	7354	7225	101,79	+129

ҮЛЭТЭ СУОХ БУОЛУУНУ АЧЧАТАР СЫАЛТАН

Чурагчы улууһунаабы Дьарыктаах буолуу Киинэ бэйэтин үлэтигэр Российскай Федерация 1991 с. муус устар 19 күнүнээби 1032-1 нүмүрдээх "Российскай Федерацияга дьарыктаах буолуутун туһунан" сокуонунан са-

Ааспыт сүл устата Киингэ барыта 1214 үлэлээн баала- үлээн хааччылына, ол иһиттэн 116 киһи бастааһынан үлэ-

Үлэтигэр сокуонна олобуран учуокка туар дьону ир. Ол курдук, сокуоннай саастарын ситэ илик, оскуолаба кэмгэр, үөрэхтэрин таһынан иллэн кэмнэригэр (каникул нөүө 428,3 тыһ. солкуобайдаах) финансовый көмө таһымаах үлэбэ кытыннылар: Кыайыы 60 сылыгэр сеп чэрчитинэн сэрин, тыыл ветераннарыгар, огдооболоругар, хоту көһөрүллүү кыттылаахтарыгар муус-мас бэлэм- лэрин көрүүгэ-харайыыга. о. д. а. Улуустаабы Дьиз-кэр- гэнгэ уонна оборо социальнай көмө киинин (директор Савина М.Н.) кытта хаһыс да сылын дуогабардаһан "Уолан" түмүү оболорун үлэлэтин үгэскэ кубулуйда. 20 саастарын таһына илик алын профессиональной үөрэх тэрилтэлэрин вы- пускниктарын үлээн хааччыыы программатынан 9 обо ха- былына.

Уопастыбаннай үлээн 149 үлэтэ суох киһи хааччылы- на. Ону таһынан нэһилиэнньэ социальнай көмүскэлгэ олус наадырар араһыгар, ол эбэтэр 16-тан 26 дылы саастаах проф-үөрэхтээһин тэрилтэлэрин выпускниктарыгар, элбэх оҕолоох уонна аһардас төрөппүттэргэ, армияга сулууспала- ан кэлбит дьонно уонна кинилэр дьиз кэргэттэригэр, инбэ- литтэргэ, пенсияга тахсар саастара чугаһабыт дьонно, су- ут быһаарытынан көнүллэрэ быһыллан баран босхолом- мут дьонно, өр кэмгэ үлэтэ суох сыдыбыт (сылтан ордух) дьонно анал программа чэрчитинэн 53 үлэтэ суох киһи быс- тах үлээн хааччылына. Бу ылыллыбыт икки программа- ларга барыта 283,9 тыһ. солкуобайдаах көмө федеральнай бюджеттан оһоһулунна. Үлэлэр сүрүннээн нэһилиэнньэлээх пууннар, тэрилтэлэр тас көстүүлэрин тупсарыыга, өрөмүөннэ туһуланнылар. Ону таһынан икки кэнники ыйга нэһиликтэр дьаһалталарын кытта дуогабардаһан түөлбө- лэр салайааччыларыгар, ыччат лидердарыгар финансовый көмөлөр оһоһулуннулар.

Рынок сыанатыгар сеп түбэһиннэрэн үс эдэр дьон бэйэ- лэрэ дьарыктаах буолар бабаларын биллэрэн барыта 12 тыһ. солкуобайдаах көмөнөн туһанан, чааһынай предприни- матель статуһун ылан үлэлэрин сабалаатылар. Кэлин ол эбэ- тэр 2005 с. бу программа хабар ороскуотун көрүнэ биллэ кыччаата. Ол курдук, государственной регистрацины ба- рыы төлөбүрдүр, нотариус еһөтө, бэчээт уонна штамп оһотторуута эрэ бюджеттан үбүлэһиллэр.

Киин биһир сүрүн үлэтин хайысхатынан профессиональ- ный үөрэхтээһин буолар.Ол курдук, 2005 сылга 149 киһи алын профессиональной үөрэххэ барбытынан, 147 бүтэрэн сана идэни баһылыыллар. Идэлэринэн үлэлэрдэххэ манньи- тар: 72 "В" категориялаах суоппар, 43 компьютер операто- ра, 15 мас уонна тус оһоһуктары оһороччу, 12 кондитер, 1 парикмахер, 1 "Д" категориялаах суоппар, 3 бульдозерист. Ол иһиттэн 142 киһи улуустаабы "Арчы" үөрэтэр киингэ үөрэнилэр. Хомойуох иһин, Дьокуускайдаабы үөрэтэр киингэ барыт 2 киһиби үөрэхтэрин бүтэрбэттэр: биэрэ семейнэй балаһыанньатынан, иккинэ бэрэздэги кэһэн. Эдэр дьон үөрэххэ олус эппизитинэ суох, ээл-дээл сыһыманнаһа- лар. Ыччат бэйэтин иннигэр үөрэнэрин өйдөхтээх. Биһир обону үөрэттэрэгэ ортотунан 1 тыһ. солкуобай харчыны үөрэх тэрилтэлэригэр Киин төлөөн үөрэттэрэр. Ону таһынан хас биһирдиргэр ыйга кырата 1008 солкуобай суумалаах стипендия төлөнөр. Ааспыт сылга 10 алын, орто уонна үрдүк анал үөрэх заведениеларын выпускниктара үлэлиир миз- тэбэ стажировка бардылар.

Өссө биһиргэ кыратык тохтууу бабарыллар. Российскай Федерация Правительствотун 1994 с. ыам ыйын 25 күнүнээби 533 нүмүрдээх "Тыа сиригэр үлэтин көһөр дьонно чөлүһүннэр туһунан" уурааһар олобуран 2005 сүл бүтүүтүгэр үс дьиз-кэргэн докумуоннара толоруллан. Дьа- рыктаах буолуу Саха Республикатын управлениетыгар бар- быта эрэри төлөбүр бу сылга оһоһуллохтоох. Этиллибит уурааһынан атын сиртэн (Республика улуустарынан, куо- раттарынан, тас өттүттэн) көһөн кэлбит дьиз-кэргэнгэ тус- таах көмө оһоһуллар. Сүрүн ирдэбилэ дьиз-кэргэн биһир үлэлиир саастаах чилиэнэ үлэбэ киһиэн үс сылтан итэбэһэ суох болдьоххо үлэ дуогабардаах буолуохтаах. Көһөн кэл- бит сирдэригэр паспортнай-визовой сулуусна учуоттунан уһуллан сана олоро кэлбит сирдэригэр регистрацияланыах- таахтар. Ол түгүнэ бу дьиз-кэргэн көһөн кэлбит ороскуота (дьиз-кэргэн бары чилиэттэрэ айаанаан кэлбит провезтарын төлөбүр, 5 тоннага дылы дьиз малын көһөрөн адалыы төлөбүр) бюджеттан уйуулулар уонна дьиз-кэргэн бары чи- лиэттэригэр 500-түү солкуобайдаах биһир бириэмэлээх көмө

оһоһуллар.

Сыл санатыгар үлэ көрдөөччүлэр учуоттарыгар 278 киһи туар, олортон 206 киһи пособие ылар. "Онтон атыттарга пособие тобо аһамата?" дьиз болпуруос үөскүүн сеп. Ону манньи быһаарыллар: 13 киһи үлэли сьидьыбыт тэрилтэ- лэриттэн штат сарбыллыгыгар түбэһэн үлэлээн бүтүттэр. Кинилэргэ, Российскай Федерация Үлэ кодексыйгар олобуран, уһук хоту сир үлэһиттэригэр сана үлэ була илик буоллаһтарына 6 ый устата орто хамнастарын уурайыт тэ- рилтэлэрэ төлүүр эбээһинэстээх. Үлэтэ суох дьонно посо- бие ити кэм ааспытын эрэ кэһэн аһанар. Онтон атын 59 үлэ- тэ суох учуокка туар дьон пособие төлөнөр бастаки кэрчик кэмнэргэ (периодтара - 6 ый эбэтэр 1 сүл) аһан баран, бэйэ- элэрэ бага өттүлэринэн учуоттан уһуллубакка, иккис кэрчик кэмнэригэр дылы пособиета суох (6 ый устата) турааччылар буолаллар. 2005 сүл устата 886 киһиэхэ уопсайа 3623,2 тыһ. солкуобай суумалаах пособие төлөннө. Сымыйа доку- муоннарынан, эбэтэр үлэли сьидьан үлэтэ суох пособиет- ын ыла сатааһын түгүннэр кыраалаан да буоллар тахсыта- лыыллар. Ол курдук, ааспыт сүл бүтүүтэ граждана Н.П.Бо- рисова үлэтэ суох аатыран пособие аһатан баран бириэмэ- тигэр үлэлэбэтиэ биллибитэ.

Киин үлэтин, бэйэм санааһар, биһир саамай туһалаах са- лаатынан пенсияга тахсар саастара чугаһаан баран үлэлиир тэрилтэлэрэ эһэн эбэтэр штат сарбыллан үлэтэ суох хаал- быт дьонно көмө буолар. Ол курдук 2005 сылга 15 киһи до- кумуона улуус пенсионнай управлениетыгар эрдэ пенсияга тахсарга анаан түспүттүтэн 8-гар пенсия аһанна. Киһи сөбөрө дьоммут сабыллыаһына суруйан баран докумуонна- рын ситэ хомуйбакка эрэ сүтэн хаалар түбэлтэлэрэ тахсыта- лыыллар. Хомойуох иһин, сорох дьон үлэ кинийскэтигэр сьи- мыйа суруктаах кэлэн баран пенсияларын докумуона табыл- лыбат да түгүннэр тахса сырытта. Эрдэ пенсияга тахсыбыт- тар (эр дьон - 55 саастарыгар, дьахталлар - 50 саастарыгар дылы) үлэлиир бырааптара суох. Үлэлиир түгүннэригэр пен- сия быһыллар, төлөмүт суума төһөрүллэр. Ааспыт сүл ус- тата федеральнай бюджеттан Киин нөүө 663,2 тыһ. солку- обай суумалаах пенсия төлөннө.

Ити курдук,Чурагчы улууһунаабы Дьарыктаах буолуу Киинин үгүс өрүттээх үлэтэ нэһилиэнньэ билигин кэмгэ би- ир улахан социальнай проблематын — үлэтэ суох буолууну кыччаттар сылта туһуланан ыһтыллар.

И.АЛЕКСЕЕВ,

Чурагчы улууһунаабы

Дьарыктаах буолуу Киинин инспектора.

Киһи окко түспүт оһоһуутунан, сиргэ түспүт сэрбиэһинэн орто дойдуга кэлбит бэлиэтигэр олох олорон, үөрэнэн, сөбүлүүр идэти- нэн үлэлээн, дьонно туһалаабы оһорор аналлаах.

Ураннаан уһанан уус курдук Ураты үлэлээх учуутал, Сөбөбүн сүрэгин сылааба Сүүһүнэн ыччаака сөһөбүн... бу истин тыллар бийиги дьүөгэ- битигэр, Н.Д.Субуруускай аатынан Болтоно орто оскуолатын учуута- лыгар, Саха Республикатын үөрэҕириитин туйгунугар Анаста- сия Николаевна Егоровага толору сеп түбэһэллэр.

Настя 1956 сыллаахха тохсун- ньу 28 күнүгэр ылбаай ырыаһыт- тар, хомойой хоһоонньууттар, тала- аннаах суруйааччылар төрөбүт ытык түөлбөлэригэр—Болтонобо күн сирин көрбүтэ. Киһи обо сааһа Мээндийэ лыахтаах кырдаллары- нан, Силистээх сибэккилээх сьыһыларынан сүүрэн-көтөн аас- ыта.

Ийэтэ туруу үлэһит, сэрин огдо- обото, хоту көһөрүү кыттылааһа, спорт ветерана, оройуонна 20 сүл сүүрэн иннин биэрбэтэх Прасковья Иннокентьевна Кривошапкина-Кы- тыгырас Болкуойа, кыһыын кыра сааһыттан үлэбэ-хамнаска сьыһа- ран иһиптэ.

Настя 1971 сыллаахха 8 кы- лааһы бүтэрээт Н.Г.Чернышевскай аатынан Бүлүүтээби педагогичес- кай училищега үөрэнэ кирибитэ, 1975 сыллаахха үөрэбин ситиһи- лээхтик бүтэрэн кэлиэбиттэн 31 сүл эдэр көлүөнэни иитиһэ-үөрэ- тигэ үлэлиир. Бу сыллар устала- рыгар төһөлөөх элбэх обону ааһарга, суруйарга үөрэтэн олох кыһа аартыгар киллэрбитэ буолу- ой?

Анастасия Николаевна үлэти- гэр ситиһилэрин сүрүн кистэлэнэ, үлэтин саамай тахсылаах ньыма- та—киһи оболорго аһарах, эйбэс сьыһыана, үтүө дөбөр буолуу. Кэп- сэтэи — бу педагог күндү баайа, дьиннээх искусствота буоларын өйдөөн, обо психологиятын мын- дырдык үөрэтэн, хас биһирди обо дууһатыгар тийэр күлүүн булан,

үөрэнээччилэрин, төрөппүттэрин кытта үөрэх сыла сабаланыан ин- нинэ билсир: хайдах олохтоох- дыахтаах ыалы, оболоро тугу интэриһиргириир, туохха дьобур- даабыт?

Уруок — бу учуутал айымньыта, киһи өйүн-дууһатын үлэтэ. Анаста- сия Николаевна уруок научнай-ме- тодической таһымын, көдүүһүн үрдэтиһэ, үөрэтэр-интэр, сайы- наһар сыалларын чопчулаһытта обону кытта алтыһан туһалаах дьа- рыкка киллэриигэ элбэхтик үлэ-

лор, айылба матырыйаалларын хо- муйаллар.

Уруку үөрэппит оболорун кыт- та сибээһи Анастасия Николаевна билигин да быспат, кылаас чааста- рыгар, араас дьаһалларга кыттал- лар, көмөлөһөллөр.

Төрөппүтү кытта үлэни тарыйи оскуола элбэх өрүттээх үлэтин би- ир саамай уустук көрүгүнэн буол- лар. Араас таһымаах билилээх- керүүлээх, балаһыанньалаах дьо- ну түмэн кэпсэтиһэххэ, өйдөтүүххэ хас биһирди ийэ-аһа өйүгэр

үлэлэһэр. Оскуолабыт 2003 сылга таһаартарбыт "Среда обитания на- рода, как этнопедагогическая цен- ность" кинигэтигэр "Роль бабушек и дедушек в воспитании внуков" ыстатыйата кирибитэ.

Анастасия Николаевна сүрүн үлэтин таһынан үгүс аһан сиппэт общественной үлэлэри толорон кэллэ. Ол курдук МО салааһыны- та, профком чилиэнэ, түөлбө на- чальнига, "Дьэбэрэн-96" көр- күлүү конкурсун диплома, улуус- таабы көрүү конкурстар хас да

ОБО ТАПТЫЫР УЧУУТАЛА

лэһэр. Киһи сананы дэбигис ылы- нара уонна ону олоххо киллэрэрэ айылбаттан айдарыллыбыт курдук. Уруоктарыгар Занков "Сайынна- рылаах үөрэбин тийигин" ньыма- ларын туһанан оболору толкуйду- урга, санааларын аһаастык этэргэ уһуйар.

Учуутал үлэтэ үөрэтэр оболо- рун билилэринэн, кинилэр сайды- ыларынан, дьобурдарынан, киһи быһыытынан хаачыстыбаларынан сыаналанар. Киһи 4-с кылааска үөрэппит 14 обото бары үөрэхтэри- гэр ситиһэллэр, 9 обо "4", "5" сыа- наба үөрэнэллэр. Улуустаабы "Ново- городовскай аабыларга" Саина Новгородова 1-кы мизстэ, Айыына Ефремова 2-с мизстэ буолбуттара. Саина Платонова "Маралааһы оһуордара", "Алаас сибэккилэрэ", "Сир симэхтэрэ" конкурстарга кыт- тан лауреат аатын ылбыттара. Ма- руся Ефимова, Вася Петров улуус- таабы "Саһарба саас сулустара" конкурска олонхону толорууга ик- ки,үһүс мизстэлэри ылбыттара. Лина Седалищева сааһымакка 3-с мизстэ, Маруся Ефимова кросска 3-с мизстэни ылан ситиһилээхтик кыттыбыттара.

Анастасия Николаевна үөрэтэр оболорун кэрэни кэрэхсиргэ, кы- ыл-сүөлү, тулалыыр эйгэни харыс- тыырга үөрэтэр, таһайар. Күһүн, саас экскурсияларга сьидьыбита- рын туһунан айар үлэни толорол-

дууһатыгар тийиэххэ дьэтэххэ кырдык уус- тус. Бу үлэни Анастасия Николаевна кыһа туар. Ол курдук төрөппүттэргэ араас бэсиздэлэри, ан- кеталары густаах тема- ларынан ыһтар. "Бол- тоно суруйааччылар", "Обо иһитиһигэр эбэ, эһэз оруола", "Уол оһо—норуот кэскилэ" уо.д.а. темаларга ы- тыллыбыт дьаһаллара коллектив, төрөппүттэр сэнээриилэрин ылбытта- ра.

Анастасия Никола- евна билиитин-көрүүтүн күннэтэ ханатар, араас курстарга, дьаһалларга кыттар. Улуустаабы пе- дагогической аабылар- га "Кыра кылаас оболо- рун уус-уран тылларын байытыыга" Суорун Омоллоон айымньыла- рын оруола", "Кыра кы- лаас оболорун иитиһэ Амма Ач- чыгыһын айымньыларын оруола" дьэһиһаттара улууска биһирэбили ылбыттара. Улууска ыһтыллыбыт "Педагогической идеялар" фести- валларыгар "За работу по преем- ственности" номинацияга кыһыы- лааһынан тахсыбыта. Аһыгы алаас обогун өйө-санчага" хайысхада

төгүллээх лауреаттара.

Киһи 4 оботун сөбөдөбүн иитэн аһахтарыгар туруорбут тапталлаах ийэ, эйбэс эбэ, сатабыллаах хаһаайка.

Инникитин даһаны Анастасия Николаевна элбэх үөрэнээччи мах- талын, тапталын, төрөппүт убааста- былын, биһиргэ үлэлиир коллега-

рын өйөбүллэрин ыла туруо дьиз эрэнэбит.

Күндү дьүөгэбитин 50 сааскын туолбут өрөгөйдөөх үбүлүүгүнэн эбэрдалиһит, эйиэхэ ылары ыал- ласпатын, хомото холбоспотун, өрүү үөрэ-көтө сырыт, уһун үйэлэн дьиз алгыһытын аһыыбыт.

Биһиргэ үлэлиир дьүөгэлэрэ.

Санта олох редакционной-издательской холбогдох ГУ. Оффсетной бичээт.
Сэхэглэл №№12-13. Тираж 2553. 27.01.2006 с. бичээхэ бэрилгэнэ.